

THỦ BÀN VỀ QUAN ĐIỂM HỆ THỐNG TRONG CÔNG TÁC QUY HOẠCH PHÁT TRIỂN DU LỊCH

Trần Đức Thanh, Nguyễn Thị Hải
Khoa Địa lý - Địa chất ĐHTH Hà Nội

Trong mọi công tác nghiên cứu địa lý, nhất là trong phân vùng quy hoạch lãnh thổ, quan điểm hệ thống được coi là cơ sở phương pháp luận cơ bản.

Trong tác phẩm của mình, khi nói về quan điểm hệ thống Pirojnic [5] đã xem xét đối tượng nghiên cứu quy hoạch như một "tổng thể lãnh thổ du lịch" với các phân hệ của nó. Trong khi đó nhà quy hoạch Pháp Cases và cộng sự [2] lại cho rằng theo hướng tiếp cận hệ thống "cần phải quan tâm chu đáo đến tất cả những hậu quả có thể xảy ra" trên cơ sở "nghiên cứu tất cả mọi tư liệu và khía cạnh của chúng" ([2] trang 33). Các tác giả trên xem xét một cách đầy đủ các khía cạnh của quy hoạch như về tự nhiên, kinh tế, xã hội, cán bộ, trang thiết bị, nguồn vốn và khả năng thương mại hóa sản phẩm. Nhà địa lý kinh tế Liên xô cũ Pertxik [4] cho rằng quan điểm hệ thống phải thể hiện ở 10 tính chất và 18 nguyên tắc kết cấu các hệ thống vùng có quan hệ qua lại với nhau.

Ở Việt Nam chưa có nhiều tác giả quan tâm đến nghiên cứu lý luận quy hoạch du lịch. Trong khi đó, nhu cầu quy hoạch phát triển du lịch của các địa phương ngày một gia tăng. Cần phải làm rõ nội dung cụ thể của quan điểm hệ thống trong quy hoạch phát triển du lịch.

Bài viết này nhằm mục đích đề xuất vấn đề để các chuyên gia cùng tham gia thảo luận, góp phần thiết thực vào nâng cao chất lượng công tác quy hoạch du lịch ở nước ta.

Qua thực tế của công tác quy hoạch du lịch, qua các tài liệu có liên quan, dần dần mọi người đã hình dung ra rằng quan điểm "hệ thống lãnh thổ du lịch" chỉ phản ánh một phần của quan điểm hệ thống trong quy hoạch du lịch.

Du lịch là một ngành kinh tế trong nền kinh tế quốc dân. Nó không những lệ thuộc vào tài nguyên du lịch mà còn lệ thuộc rất nhiều vào chủ trương chính sách của Chính phủ. Mặt khác, sản phẩm du lịch mang tính cộng đồng, mọi người dân, mọi cơ quan, tổ chức đều có thể tác động trực tiếp hay gián tiếp đến sự phát triển của ngành.

Như vậy quan điểm hệ thống trong quy hoạch du lịch phải được thể hiện ở 3 khía cạnh sau:

- Trong việc xác định vị trí công tác quy hoạch đang tiến hành trong toàn bộ chiến lược phát triển kinh tế.
- Trong quan niệm về đối tượng quy hoạch như một tổng thể du lịch dưới góc độ kinh tế và địa lý.
- Trong việc tổ chức thành phần tham gia quy hoạch và thực thi.

1. Quan điểm hệ thống trong việc xác định vị trí công tác quy hoạch

Quy hoạch du lịch có nhiều cấp, cấp cao nhất của một quốc gia là tổng sơ đồ phát triển du lịch cả nước cho đến một thời điểm nào đó trong tương lai (10 - 20 năm).

Khi tiến hành lập tổng sơ đồ quy hoạch cho cấp này, nhà quy hoạch phải đặt ngành du lịch trong chiến lược phát triển kinh tế quốc dân và xu thế phát triển du lịch trên thế giới và khu vực trong tương lai.

Các chỉ tiêu doanh thu của ngành phải được xây dựng trên cơ sở tỷ trọng của kinh tế du lịch trong nền kinh tế quốc dân. Trên cơ sở xu thế thị trường khách du lịch thế giới và khu vực dự báo được luồng khách du lịch đến Việt Nam. Qua đó cân đối và đề xuất chiến lược thu hút khách (số lượng, năng hệ số lưu trú, hệ số chi phí của khách du lịch).

Sản phẩm cụ thể của quy hoạch tổng thể là vạch ra các vùng, tiểu vùng cùng các trọng điểm (cực) phát triển du lịch. Nó đặt ra các chỉ tiêu phát triển cơ bản cho các khu vực đó (lượng du khách, số buồng khách sạn, số lao động, doanh thu...).

Quy hoạch du lịch cấp tỉnh hiện nay đang nổi cộm như một nhu cầu bức bách. Thực tế công tác quản lý lãnh thổ ở nước ta cho thấy các quy hoạch cấp tỉnh mang tính khả thi hơn quy hoạch du lịch cấp vùng, cấp á vùng và tiểu vùng.

Về độ lớn, theo hệ thống phân vị do Viện nghiên cứu phát triển du lịch đưa ra, diện tích của một tỉnh tương đương với cấp phân vị của một trung tâm du lịch (có lẽ nên gọi là cụm du lịch thì đúng với định nghĩa đã đưa ra hơn).

Trong quá trình thành lập dự án quy hoạch du lịch cấp tỉnh, theo quan điểm hệ thống, các nhà quy hoạch cần quan tâm:

- Xem xét vai trò vị trí của ngành du lịch trong nền kinh tế quốc dân của tỉnh.
- Xem xét vị trí của tỉnh trong tổng sơ đồ phát triển du lịch quốc gia, vùng, tiểu vùng.
- Xem xét mối liên quan của sự phát triển du lịch của tỉnh với các tỉnh bạn, với các "cực" và đầu mối du lịch gần nhất.

2. Quan điểm hệ thống trong việc nhìn nhận đối tượng nghiên cứu

Để nghiên cứu công tác quy hoạch du lịch, các chuyên gia thuộc tổ chức du lịch quốc tế đã dùng thuật ngữ "hệ thống du lịch" để đưa ra một khái niệm phản ánh hoạt động kinh tế của du lịch như sau [6]:

Hệ thống du lịch

Thành phần có nhu cầu

- Các thị trường du lịch quốc tế.
- Các thị trường du lịch trong nước.
- Các dịch vụ, cơ sở vật chất cho du lịch hiện có trong tay người bán xứ.

Thành phần cung cấp

- Nguồn hấp dẫn và các hoạt động.
- Cơ sở lưu trú.
- Các dịch vụ và cơ sở vật chất du lịch khác.
- Giao thông.
- Cơ sở hạ tầng khác
- Các yếu tố hành chính.

Gần với nội dung trên Buchvarov [1] Pirojnik [5], Kotljannov [3] đưa ra thuật ngữ "tổng thể lãnh thổ du lịch".

Như vậy việc quy hoạch du lịch được coi như là một hệ thống tổng hợp. Hệ thống lãnh thổ du lịch như một thành tạo toàn vẹn về hoạt động của lãnh thổ có sự lựa chọn các chức năng xã hội nhất định. Một trong những chức năng quan trọng được lựa chọn là phục hồi và tái sản xuất

sức khỏe, khả năng lao động, thể lực và tinh thần của con người. Vì vậy hệ thống lãnh thổ du lịch thường được coi là *địa hệ thống xã hội*. Nó được tạo thành bởi các yếu tố có quan hệ mật thiết với nhau như luồng du khách tổng thể tài nguyên du lịch, các công trình kỹ thuật của ngành, hạ tầng cơ sở, cơ quan điều hành và đội ngũ cán bộ phục vụ. Xét về mặt cấu trúc, hệ thống lãnh thổ du lịch là một hệ thống gồm nhiều thành phần có mối quan hệ chặt chẽ với nhau. Có thể coi các điều kiện và nhân tố du lịch trong sự thống nhất của chúng là một hệ thống mở phức tạp gồm có cơ cấu bên trong và cấu trúc bên ngoài. Cấu trúc bên trong gồm các nhân tố hoạt động với sự tác động qua lại với nhau, còn cấu trúc bên ngoài gồm các mối liên hệ với điều kiện phát sinh và với các hệ thống khác. Điều này phản ánh tính chất phức tạp của hệ thống lãnh thổ du lịch nên khi làm quy hoạch phải tính đến sự chi phối của nhiều loại quy luật cơ bản.

3. Quan điểm hệ thống trong việc tổ chức thành phần tham gia quy hoạch:

Các chuyên gia thuộc tổ chức du lịch quốc tế coi đây là một hướng tiếp cận phát triển khá thi. Họ gọi hướng tiếp cận này là *du lịch dựa trên cơ sở cộng đồng* [6].

Đặc thù của sản phẩm du lịch là mang tính toàn dân, khác sản phẩm của nhiều ngành kinh tế khác. Mục đích quy hoạch du lịch phải là đem lại lợi ích cho mọi người dân, trong đó có dân địa phương. Như vậy họ sẽ sẵn sàng cộng tác tham gia vào quy hoạch và phát triển quy hoạch trên quê hương họ. Phát triển du lịch phải mang lại cho cộng đồng công ăn việc làm, tăng thu nhập và góp phần nâng cao dân trí.

Quy hoạch du lịch phải mang lại lợi ích hài hòa cho nhà đầu tư cũng như dân địa phương. Trong quá trình nghiên cứu lập dự án quy hoạch cần có sự đóng góp ý kiến của nhân dân địa phương thông qua một *ban điều hành*. Thành phần ban này bao gồm đại diện các cơ quan Nhà nước có liên quan đến du lịch, các thành phần tư nhân, các tổ chức tôn giáo và các tổ chức có liên quan khác. Nhiệm vụ của ban này là đóng góp ý kiến cho dự án quy hoạch và trực tiếp tham gia công tác thực thi quy hoạch đã được duyệt cũng như quản lý tổ chức việc khai thác lãnh thổ vào mục đích du lịch.

Kinh nghiệm cho thấy rằng sự vắng bóng ban điều hành trong quy hoạch phát triển du lịch đã để lại nhiều hậu quả xấu. Sau đây là hai ví dụ cụ thể:

Một trung tâm du lịch tỉnh N tiến hành "quy hoạch" một số điểm du lịch tôn giáo nổi tiếng của tỉnh bằng cách lập trạm gác, bán vé vào cửa, cử một nhóm cán bộ đến quản lý khu di tích. Kết quả là xảy ra mâu thuẫn giữa cơ quan du lịch và nhân dân địa phương. Sau gần một năm căng thẳng, các cấp chính quyền đã phải yêu cầu dỡ bỏ các barie để nhân dân và du khách tự do vào khu di tích như cũ.

Một ví dụ khác là tại một điểm du lịch nổi tiếng bởi các hang động karst đã bị dân địa phương tìm cách ghè đập các nhũ đá và măng đá để bán cho du khách

Như vậy trong quá trình xây dựng dự án quy hoạch du lịch, quan điểm hệ thống không chỉ được thể hiện trong việc xem xét các đối tượng quy hoạch mà còn cả ở vị trí công tác quy hoạch và thành phần người tham gia quy hoạch phát triển du lịch. Cách nhìn nhận như vậy sẽ góp phần tạo ra được một sơ đồ quy hoạch khá thi và tối ưu, thiết thực đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế trong cơ chế thị trường hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Buchvarov M. Geographia turismu, Varna, 1975.
2. Cases G., Lanquar R., Raynouard Y. L'aménagement touristique. Presses Universitaires de France. 1980.
3. Kotljarov E. A. Geographija otdukha i turizma Moskva, 1978.
4. Pertxik E. N. Raionuaja planirovka. Moskva, 1973.
5. Pirojnik I. I. Osnovu geographi i turizma i ekskursionnogo obslujuvanija, Universitetskoe, Minsk 1985.
6. Tổ chức du lịch thế giới. Quy hoạch du lịch quốc gia và vùng. Các phương pháp luận và các nghiên cứu cơ sở, Hà Nội 1994.

VNU,H Journal of science, Nat. sci. t.XI, n°1, 1995

ABOUT THE SYSTEMATIC APPROACH IN PLANNING FOR TOURISM DEVELOPMENT

Tran Duc Thanh, Nguyen Thi Hai

Faculty of Geography and Geology, Hanoi University

In the article the systematic approach is expressed in three points as following.

Firstly, the systematic approach must concern the project position in the master plan for tourism development of the country and in the strategy of the national economy.

Secondly, it must be expressed in the studied objectives. In tourism planning, its objectives are considered as a "tourism system" in view of economists or as a "territorial tourism system" in view of geographers.

Finally, the systematic approach must be expressed in the component part of the "executive committee" the project developers.

Key - words: Systematic approach, master plan, tourism system, territorial tourism system, executive committee, developers.